

ABDÜLHAK ŞİNASI HİSAR'IN "ANLATILARI" NDA GEÇMİŞ ZAMAN "TUTUNAMAYANLAR" I

*"The Disconnected" of the Past Time in Abdülhak Şinasi Hisar's
"Narratives"*

Gülçin OKTAY*

ÖZ: Abdülhak Şinasi Hisar en verimli dönemini 1933-1956 yılları arasında geçirmiş, Türk edebiyatında gelenek ile modernlik arası çizgide duran önemli bir yazardır. Boğaziçi'nde, Rumeli Hisarı'nda, Çamlıca'da geçirdiği çocukluğu ve gençliği, Hisar'ın yazarlık sürecini etkilemiş ve onu bir "geçmiş zaman anlatıcısı"na dönüştürmüştür. Bu sebeple Hisar; *Boğaziçi Mehtapları* (1942), *Boğaziçi Yalıları* (1954), *Geçmiş Zaman Köşklere* (1956) adlı kitaplarında geçmiş yıllara ve "Boğaziçi medeniyeti"ne dair anılarını anlatmıştır. Onun eserleri devasa bir hatıra kitabının bölümleri gibidir ve daima geçmişten beslenir. Yazar, anılarına o kadar bağlıdır ki onun *Fahim Bey ve Biz* (1941), *Çamlıca'daki Eniştemiz* (1944), *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952) adlı eserleri de bir roman olmaktan ziyade hatıraya yakındır. Dolayısıyla Hisar'ın metinleri bu karmaşık yapıyı itibarıyla bir anlatı olarak değerlendirilmeye daha yatkındır. Bu anlatıların ana meselesi ise eserlerin isimlerinden de anlaşıldığı gibi geçmiş zaman ve geçmiş zamanın insanlarıdır. Hisar, geçmiş zamanı anlatırken bir nostalji duygusu yaşatmakla birlikte Bergsoncu bir bakışla zamanın/değişimin kesintisiz/önlenebilir yapısının da farkındadır. Bu sebeple zaman değiştikçe mekânlar ve insanlar değişmekte, değişemeyenler ise bir "tutunamayan" profili olarak yaşamlarına devam etmeye çalışmaktadırlar. Bir anlamda onun karakterleri eskiyen köşkler gibidirler; eskiseler de bir dönemin ihtişamını anımsatırlar. Bu makalede de yazarın üç romanından ve onlarda geçen Fahim Bey, Hacı Vamık Bey ve Ali Nizami Bey'den yola çıkılarak zaman, değişim ve değişimin dışında kalan karakterler incelenecektir. Aynı zamanda bu noktalar, Abdülhak Şinasi Hisar'ın kendi "tutunamayan" profili ile de kıyaslanacak ve yazar ile karakterleri arasındaki bağ değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Abdülhak Şinasi Hisar, Boğaziçi, Geçmiş Zaman, Anlatı, Tutunamayan

ABSTRACT: Abdülhak Şinasi Hisar, whose most productive period was between 1933 and 1956, was a significant figure in Turkish literature who stood between tradition and modernity. The time he spent in Bosphorus, Rumeli Fortress, and Çamlıca during his childhood and adolescence had a great impact on his writing process and transformed him

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çanakkale, oktaygulcin@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3745-5896

Geliş Tarihi / Received: 25.10.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 05.01.2023

Yayın Tarihi / Published: 20.07.2023

into a narrator who benefited from the past. Thus, Hisar told us about his memories of the past years and the “Bosphorus civilization” in his works, to exemplify, in *Bosphorus Moonlights (Boğaziçi Mehtapları, 1942)*, *Bosphorus Mansions (Boğaziçi Yalıları, 1954)* and *Past Times Mansions (Geçmiş Zaman Köşkleri, 1956)*. His works are like the chapters of a large memoir that are constantly nourished by the past. Some of the author’s works more closely resemble memoirs than novels due to his preoccupation with his memories, such as *Fahim Bey and Us (Fahim Bey ve Biz, 1941)*, *Our Brother-in-law in Çamlıca (Çamlıca’daki Eniştemiz, 1944)* and *Ali Nizami Bey’s European Style and Sheikdom (Ali Nizami Bey’in Alafrangalığı ve Şeyhliği, 1952)*. As a result of their complexity, the works of Hisar tend to be regarded as narratives. As their titles imply, the primary focus of these narratives is on past events and the people belonging to the past. While Hisar described the past by evoking a sense of nostalgia, he was also cognizant, from a Bergsonian standpoint, of the unending/uncontrollable nature of time and change. As a result, as time passes, places and people also change, and those who do not make an effort to continue living their lives are characterized as “the disconnected”. In a sense, his characters are analogous to aging mansions; even as they age, they still evoke the glory of a particular era. This article analyzes the author’s three works and a selection of their characters. By examining Fahim Bey, Hacı Vamık Bey, and Ali Nizami Bey, this study examines time, change, and the characters left behind by the change. Also, these aspects will be compared to the “disconnected” Hisar profile, and the author’s relationship with his characters will be discussed.

Keywords: Abdülhak Şinasi Hisar, Bosphorus, Past Time, Narrative, The Disconnected

Giriş

Abdülhak Şinasi Hisar, Türk edebiyatının önemli yazarlarından birisi olmasına rağmen hakkında yeterli sayıda çalışma yapılmamış, hak ettiği ilgiyi yeterince görmemiş isimlerden biridir. Bugün bile Abdülhak Şinasi’nin eserlerinin yeni baskıları yapılmamakta, eserlerine ulaşmada güçlük çekilmektedir.¹ Oysaki Hisar, bir dönemi ve medeniyeti anlatması açısından önemlidir ve ilgiyi hak etmektedir.

Hisar; bugün binalarla ve betonla doldurulmuş, denizi, havası kirlenmiş Boğaziçi’nin en güzel zamanlarına şahit olmuş ve o güzellikleri her açıdan yaşamış bir bireydir. Varlıklı bir ailenin² çocuğu olan Hisar, kardeşi Selim

¹ Bu makale yazıldığında ve hakem sürecine girdiğinde henüz Abdülhak Şinasi Hisar’ın eserlerinin yeni baskıları yapılmamıştı. Ancak 2022 yılının Ekim ayında Everest Yayınları yazarın eserlerini yeniden bastı. Bu gelişme, Hisar’ın daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaşması ve yeni nesillerle arasındaki mesafenin kapatılması açısından önemlidir.

² Yazarın babası Mahmud Celâleddin Bey, Mekteb-i Sultânî’de okumuş ve iki yıl da Paris’te eğitim görmüştür. Celâleddin Bey, kadınlarla ilgili yazıların toplandığı *Mürüvvet* adlı dergiyi çıkarmıştır. İçerisinde Abdülhak Hamid, Ziya Paşa, Recâizâde Mahmut Ekrem gibi önemli isimlerin bulunduğu *Hazine-i Evrâk* dergisini çıkaran kişi de Mahmud Celâleddin Bey’dir. Abdülhak Şinasi Hisar’ın annesi Neyyir Hanım ise şiire, musikiye düşkün paşazâde bir aileden gelmektedir. Bu sebeple Hisar’ın hem anne hem de baba tarafı maddi sıkıntılardan azade, kültürlü bir ailedir. Dolayısıyla Hisar’ın içinde bulunduğu bu sosyo-

Nüzhet Gerçek³ ile birlikte çocukluğunu ve ilk gençliğini Rumeli Hisarı, Büyükkada ve Çamlıca'da geçirir. Hisar'ın anne tarafından kalan Rumeli Hisarı'ndaki yalı, üç katlı büyük bir yapıdır (Uysal, 2016: 52). Hizmetçiler, dadılar, mürebbiyeler, uşaklar arasında büyüyen Abdülhak Şinasi'nin komşuları ise Şair Nigar Hanım ve Tefik Fikret'tir. Bu anlamda Hisar hem entelektüel açıdan hem de maddi açıdan refah içinde yaşar. Ancak Abdülhak Şinasi büyüdükçe bu "cennet bahçesi"nin güzelliklerini ve rahatlığını yitirmeye başlar.⁴ Hisar'ın ilk hayal kırıklığı anne ve babasının boşanmasına şahit olmasıdır. Hisar'ın babası Mahmud Celâleddin Bey yazdığı yazılar ve çıkardığı dergiler sebebiyle II. Abdülhamid yönetimi tarafından sürgüne⁵ gönderilir. Ancak Hisar'ın annesi Boğaziçi'nden temelli ayrılıp eşinin gönderildiği yere gitmek istemeyince evliliğin sonu gelir. Bu olay, Hisar'ın hem kardeşini hem de kendisini derinden etkiler ve iki kardeş ömür boyu evlenmeme kararı alırlar. Nitekim bu kararlarının da arkasında dururlar ve yalnız başlarına ömürlerini noktalarlar.

ekonomik çevre hayata bakışını ve yazarlığını etkilemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Uysal, 2016: 186, 51-55; Turinay, 1993: 28-38).

³ Selim Nüzhet Gerçek de ağabeyi Abdülhak Şinasi gibi yazarlık faaliyetleri ile ilgilendir. Selim Nüzhet, Ahmet Kâmil takma adıyla çeviriler ve uyarlamalar yapar. Bu çevirilerden ilki Fransız yazar Claude Farrare'den yaptığı *Can Vermezler Tekkesi* (1922); ikincisi ise Pierre Benoit'ten yaptığı *Unutulan Adam* (1923)'dir. Bu iki eser dışında uyarladığı veya çevirdiği pek çok eser özellikle de oyunlar vardır. Matbaacılık faaliyetleri ile de ilgilenen Selim Nüzhet Gerçek'in en ünlü eserleri, *Türk Matbaacılığı 200. Sene-i Devriyesi Münasebetiyle* (1928) ve *Türk Temaşası* (1930)'dır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Şengül, 2018).

⁴ Necmettin Turinay, Abdülhak Şinasi Hisar'ın Boğaziçi sevgisinin özellikle ömrünün son yıllarına doğru depreştiğini söyler. Turinay'a göre Hisar'ın ailesinden habersiz Paris'e gidişi ve burada gördüğü ortam, tanıştığı insanlar onun hayata bakış tarzını değiştirir. Bunu Yakup Kadri'nin anlattıklarıyla destekleyen Turinay, Abdülhak Şinasi Hisar'ın ülkeye döndükten sonra yalı hayatına sıcak bakmadığını, devrin modası Beyoğlu, Şişli çevrelerine taşınma arzusu güttüğünü söyler. Hatta Hisar'ı Paris'ten döndükten sonra tanıyan Galib Kemâlî Söylemezoğlu onunla ilgili şu ifadeleri kullanır: "Abdülhak Şinasi'nin eski zamanları göklere çıkarmasına ben şaşır kalıyorum, çünkü ben kendisini o zamanları yaşadığı sırada yakından tanıdım. O zamanlar yirmi yaşında idi ve tam mânâsıyla zübbe bir paşazâde idi. İşi gücü de İstanbul hayatından şikâyet etmek, devrinin, ailesinin, Türk cemiyetinin yaşayış tarzını tenkid etmekte..." (Adile Ayda'dan akt. Turinay, 1993: 104-105). Ancak Hisar yaşlandıkça çocukluk ve gençlik yıllarına özlem duyar, millî değerlere daha bağlı bir insan olur ve yazılarında da bunları vurgulama ihtiyacı hisseder. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Turinay, 1993: 61-67).

⁵ Abdülhak Şinasi Hisar'ın babası Mahmut Celâlettin Bey, o dönemin önemli dergilerinde kadın hakları ile ilgili yazılar yazar. Bu yazılar dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından hoş karşılanmaz ve Celâleddin Bey Cezayir, Lübnan ve Beyrut'a Maarif Müdürü olarak gönderilir. Bir anlamda Celâleddin Bey, sürgüne gönderilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Uysal, 2016: 56-58).

Hisar'ın ikinci hayal kırıklığı ise içinde büyüdüğü, yaşadığı ve hayranlık duyduğu yalılarının yanmasıdır. Bu yangında Hisar ailesi her şeyini kaybeder ve bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmaz. 1922'de Şair Nigar Hanım'ın yalısında çıkan bir yangın Abdülhak Şinasi'lerin yalısına sıçrar ve yalı, içindeki bütün eşyalarla kül olur (Uysal, 2016: 99). Bunun üzerine Hisar, annesi ile birlikte Nişantaşı'na taşınır. 1918'de babasını, 1922'de yalılarını, 1928'de de çok sevdiği annesini kaybeden Hisar, Boğaziçi medeniyetinden ve o dönemin insanlarından fiilen uzak kalmak zorunda kalır. Ancak zihnen ve ruhen Hisar için bu medeniyet hiçbir zaman yok olmamıştır. Hisar'a göre; "Mazimiz, çocukluğumuz ve gençliğimizle birlikte sevgili ölülerimizle bulduğumuz mukaddes bir diyardır. Mazi hepimiz için Âdem'in kovulduğunu hatırladığı cennettir" (Hisar, 2012: 176). Bundan sonra Abdülhak Şinasi'nin bütün ömrü, geçmişi ve geçmişin insanlarını anmak/yaşatmak üzerine kurulur. Hisar; gazete yazılarında, hatıralarında ve romanlarında yılmadan, şevkle ve azimle Boğaziçi'ni yazar. Bu durum onun edebiyat camiasında yerli Marcel Proust olarak ünlenmesini sağlar.⁶ Orhan Pamuk da *İstanbul-Hatıralar ve Şehir* kitabında Abdülhak Şinasi Hisar'ı Yahya Kemal, Reşat Ekrem Koçu, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi dört hüznülü yalnız yazar arasında sayar (2004: 108). Pamuk'a göre bu isimler, Doğu ile Batı arasındaki karmaşık tutumlarıyla yıkılan bir medeniyeti ve onun yarattığı hüznü şiirselleştirirler (2004: 108-114). Abdülhak Şinasi Hisar *Boğaziçi Mehtapları* (1942), *Boğaziçi Yalıları* (1954), *Geçmiş Zaman Köşkleri* (1956) adlı hatıra kitaplarında; *Geçmiş Zaman Fıkraları* (1958) adlı yazılarında Boğaziçi'ndeki mehtap sefalarını, yalıları ve köşkleri anlatır, geçmiş zamanın insanlarının seslerini duyurur. Hatta Abdülhak Şinasi, Boğaziçi'ne o kadar bağlıdır ki bir dönem Ankara'da müşavir olarak görev yaparken ruhsal bunalımlar geçirir. Bu sebeple Hisar, Ankara'da daha fazla duramaz ve İstanbul'a geri döner; kısa süre sonra da sağlığına kavuşur (Uysal, 2016: 145; Turinay, 1993: 77-79).

Abdülhak Şinasi Hisar *Fahim Bey ve Biz* (1941), *Çamlıca'daki Eniştemiz* (1944), *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952) adlı eserlerinde de Boğaziçi hassasiyetini devam ettirir. Üstelik bu romanlardaki başkarakterler tam anlamıyla kurgu da değildir. Taha Toros'un tespitiyle *Fahim Bey ve Biz* romanındaki Fahim Bey, bir hariciyecî Fatin Bey'dir. *Ali*

⁶ Abdülhak Şinasi Hisar *Varlık* dergisinin 1952 yılında kendisiyle yaptığı bir konuşmada etkilendiği yazarlar arasında Maurice Barrés ve Marcel Proust'un isimlerini sayar. Hisar'a göre Maurice Barrés'in cümleleri "manalı, güzel, derin, şairane, üstadane, harikulade"dir. Marcel Proust'un ise uzun cümleleri, ilmi ciddiyeti, hisleri, hatıraları ile Hisar'a göre kendi hayatımızın ve hislerimizin toplamıdır. Ayrıntılı bilgi bkz. (Hisar, 2009: 119-120).

Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği romanındaki Ali Nizami Bey, anne tarafından akraba ve kısa bir süre hariciye memurluğu yapan İlhami Bey'dir. *Çamlıca'daki Eniştemiz*'deki Hacı Vamık Bey ise Hisar'ın halasının kocasıdır (Akt. Uysal, 2016: 93). Yakup Kadri de *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* adlı eserinde otuz üç yıllık arkadaşı Abdülhak Şinasi'den bahsederken "Fahim Bey" ve "Nizami Bey" ile tanıştığını söyler (2000: 238-239). Romandaki Fahim Bey'in gerçekte adının Fatim Bey olduğunu söyleyen Yakup Kadri, Fatim Bey'in saatlere düşkün eşinin de romandaki Saffet Hanım ile birebir benzediğini vurgular (2000: 239). Yakup Kadri'nin anlatımıyla Nizami Bey ise Sütlüce Bektaşî dergâhında görüp tanıdığı İlhami Bey'dir ve sık sık dergâhta oradan buradan aşırıldığı nefesleri, şiirleri okuyan biridir (2000: 239). Bu anlamda İlhami Bey, romandaki Ali Nizami Bey'in aşırma şiirler yazmasına da ilham kaynağı olur. Böylece Hisar, roman olarak değerlendirilen eserlerinde de hatıralarını anlatır ve onun bu eserleri bir anlatı şemsiyesi altında toplanmaya daha uygundur. Hisar, 1943 yılında *Ulus* dergisinde çıkan "Edebiyatta Roman" adlı yazısında romanı "melez ve karışık bir edebiyat nevi" olarak tanımlar ve "bir romanın en büyük meziyetinin roman'a benzememesi" olduğunu söyler (2009: 41-43). Bu düşünceler çerçevesinde Hisar, üç eserini yazarken romanın kurallarına uyma gayesi gütmeyiz. O, geleneğe sadıktır; çünkü amacı dili ve üslûbuyla bir sanatsal eser ortaya koymaktır. Bu sebeple Alena Ramîç'in tespitiyle onun eserlerini tam anlamıyla modern türlere göre tasnif etmek de zordur (2002: 54). Hisar'ın anlatılarındaki ana mesele, değişen zaman ve bu zamanın dışında kalan Fahim Bey, Hacı Namık Bey ve Ali Nizami Bey'dir. Bu üç karakter; zamana ayak uyduramamaları, toplumun kıyısında kalmaları ve kendilerine has tuhaflikleri ile bir "tutunamayan" profili çiziler. Aynı zamanda bu karakterler, Abdülhak Şinasi Hisar'ın kendi "tutunamayan" profili ile de benzerlik gösterirler. Makalede, bu noktalar detaylı bir şekilde ele alınacak ve yazar ile karakterleri arasındaki bağ değerlendirilecektir.

Yalnız ve Başarısız Bir Tutunamayan: Fahim Bey

Abdülhak Şinasi Hisar'ın, *Fahim Bey ve Biz* romanı 1941 yılında yayımlanır ve bu roman 1942 yılında CHP Hikâye ve Roman Mükâfatı'nda üçüncülük ödülünü alır. Fahim Bey karakterini anlatıcının ve farklı insanların bakış açısından değerlendiren roman, yayımlandığı yıl düşünüldüğünde oldukça farklı bir akışa sahiptir. Yakup Kadri de *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları* kitabında *Fahim Bey ve Biz* romanının tarzı karşısında şaşkınlığa uğradığını vurgular. Hatta yazar, arkadaşı olan Abdülhak Şinasi'nin okuyuculardan rağbet görmeyeceğini düşünür. Yakup Kadri aynı endişeyi Abdülhak Şinasi'nin de taşıdığını söyler. Ancak sonuç Yakup

Kadri'nin ve Hisar'ın beklediği gibi olmaz ve okur romana büyük bir ilgi gösterir (2000: 234). Eser 1941, 1942, 1955 yıllarında Hilmi Kitabevi'nden, 1966 yılında Varlık Yayınları'ndan, 1978 yılında Ötüken Yayınları'ndan, 1996'da Bağlam Yayınları'ndan çıkar. *Fahim Bey ve Biz*, 2005 yılında ilk baskısını ise Yapı Kredi Yayınları'ndan yapar ve 2011 yılına gelindiğinde bu yayınevinden 5. baskısına ulaşır (Hisar, 2011c). Bu yıldan sonra eserin yeni baskıları azalır ve Abdülhak Şinasi'nin günümüz okuruyla arasında bir uçurum oluşur. Hâlbuki Hisar'ın anlatıları, modern okurun kayıtsız kalabileceği gibi bir içeriğe sahip değildir. Ancak birinci dipnotta da bahsettiğimiz gibi bu eksiklik 2022 yılının Ekim ayında Everest Yayınları tarafından kapatılır. Yayınevi Abdülhak Şinasi Hisar'ın bütün eserlerini yeniden basarak yazarı yeni nesil okuyucularla buluşturur.

Eserin başkarakteri Fahim Bey, tıpkı Oğuz Atay'ın 'Beyaz Mantolu Adam' hikâyesinin isimsiz kahramanı gibi "Kalabalık bir topluluk içerisinde[dir]. Başarısız[dır]" (Atay, 2018: 11). Anlatıcının bir gazetede Fahim Bey'in ölüm haberini görmesiyle başlayan roman, yaşadığı devirde "tuhaf"lığıyla dikkat çeken bu ismin üzerine yoğunlaşır. Buna göre, Fahim Bey kimdir? Bir âlim midir, deli midir? Optimist midir, pesimist midir? Pısrık mıdır, cesaretli midir? Beceriksiz midir, işinin ehli midir? Şarklı mıdır, garplı mıdır? Zampara mıdır, sadık mıdır? Fahim Bey'i tanıyanlara, tanıdığını zannedenlere göre o bunların biri ya da birkaçıdır. Anlatıcı öncelikle kendisinin Fahim Bey'i nasıl tanıdığını anlatan detayları verir. Buna göre Fahim Bey, anlatıcının babasının mektepten arkadaşıdır. Bu sayede o da Fahim Bey'i tanır. Anlatıcının babasına göre; Fahim Bey iyi niyetli, yardımsever, kendinden fazla başkalarını düşünen biridir. Ancak bu iyi özelliklerinin yanında Fahim Bey'in kendine özgü tuhafıkları da vardır. Fahim Bey başkalarına yük olma/olmama konusunda takıntılı düşüncelere sahiptir. Fahim Bey'in bu tuhafıkları kendi babasına karşı takındığı tavırla başlar. Okulu bitirdikten sonra iş bulamayan Fahim Bey, babasından maddi anlamda bir yardımı kabul etmez ve ona iş bulamadığını söylemez. Fahim Bey'in amacı, hayal ettiği gibi büyük bir başarıya ulaşmak ve babasını da bu başarısıyla gururlandırmaktır. Ancak işler hesapladığı gibi gitmez; çok düşük bir maaşla kadrosuz bir memur olur. Fahim Bey için bu, babasına söylememesi gereken bir başarısızlık örneğidir. Aksine o, Babîâli'de iyi bir iş bulduğunu söyler ve İstanbul'da mevkisine yakışır büyük bir konak tutar. Ancak beş parasız Fahim Bey, bomboş odalı bu kocaman konakta keman çalmaktan başka bir iş yapmaz. Anlatıcının babasına göre Fahim Bey, optimizm ve pesimizm felsefeleri arasında hızlı geçişler yapar. Bir gün

hayata tozpembe bakan, neşeli olan, eğlenceye düşkün olan Fahim Bey, bir başka gün yorgun, bezgin ve umutsuz olur.

Fahim Bey'in tuhafıkları bunlarla da sınırlı değildir. O, kendisine yapılacak en küçük bir yardımı "torpil" olur düşüncesiyle geri çevirir. Bu anlamda Fahim Bey, yazarı Abdülhak Şinasi'ye oldukça benzemektedir. O da kendisine sağlanacak kolaylıkları reddeden, kitaplarının satışlarını arttıracak taktikleri etik bulmayan biridir (Akt. Zariç, 2019: 50). Bu sebeple çevresindekiler tarafından "saf" olmakla suçlanır. Fahim Bey, kadınlarla ilişkilerinde de tıpkı yazarı gibi başarısız bir tiptir. Fransa'dan gelen bir kumpanyanın aktristine âşık olan Fahim Bey, kadına abartı boyutlarda buketler gönderip gülünç durumlara düşer. Kendisini zengin adamlar ne kadar damat yapmak isterse Fahim Bey bu isteklerden bir o kadar uzak durur. Bunun yerine Fahim Bey kimsesiz, sessiz sedasız Saffet Hanımla evlenir. Bir anlamda Fahim Bey, Ivan Gonçarov'un *Oblomov* romanında Oblomov karakterinin de yaptığı gibi farklı bir hayat yaşamaktan korkar. Oblomov da sevdiği kadın Olga uğruna değişmekten korktuğu için ondan ve yaşayacağı hayattan kaçır; Agafya adlı ev sahibesi ile evlenerek birbirinin aynı günler geçirir (Gonçarov, 2012). Fahim Bey de Oblomov'un yaptığı tercihin aynısını yapar ve Saffet Hanımla sakin bir hayat yaşar, risk almaz. Abdülhak Şinasi ise ömrü boyunca evlenmez ve arkadaşı Hamdullah Suphi'ye gönderdiği mektupta yazdığı gibi mutsuz olmaktan korkar (Akt. Uysal, 2016: 104-105). Hatta bu konuyu ironik bir dille "[a]ra sıra ya evlenseydim de iki çocuğum olsaydı; oğlum komünist, kızım aktrist olsaydı hâlîm nice olurdu" (Uysal, 2016: 104) şeklinde aktarır. Bu açıdan Abdülhak Şinasi de evlenmekten, sorumluluktan ve risk almaktan korkan biridir.

Anlatıcının eniştesine göre ise Fahim Bey, "delinin biri"dir (Hisar, 2011c: 38). Abdülhak Şinasi Hisar, *Fahim Bey ve Biz* romanında geçen bu enişte tipini *Çamlıca'daki Eniştemiz* romanında başkaraktere dönüştürür. Şarklı olan ve böyle olmakla övünen enişteye göre Fahim Bey, züppenin biridir ve bu da onun giyiminden bellidir. Eniştenin bunu söylemesinin sebebi ise, Fahim Bey'in çok kısa bir süre Londra'da sefarethane kâtipliği yapmasıdır. Fahim Bey böyle bir makama ulaşınca şık giyinmenin önemli olduğunu düşünür ve Londra'nın en büyük terzilerinden Pool'e birçok kıyafet sipariş eder. Bu siparişler o kadar fazladır ki Fahim Bey hem gelen faturayı yıllarca ödemek zorunda kalır hem de ömrü boyunca bir daha hiç kıyafet alamaz. Modası çoktan geçmiş bu kıyafetleri giymek zorunda kalan Fahim Bey, yine gülünç durumlara düşer. Anlatıcının eniştesi de Fahim Bey'in yaz kış ortama uygun olmayan kıyafetleri giymesine bakarak onu

fazla “Garplı”, hatta “kâfir” bulur (Hisar, 2011c: 40). Enişteye göre Fahim Bey’in birbirinden kötü kokan peynirlere olan düşkünlüğü de bu “züppe”liğin ispatıdır. Bu noktada Fahim Bey, yazarı Abdülhak Şinasi’yi de andırır. Onun da yiyeceklerle olan münasebeti çoğu zaman sorunlu ve abartılıdır. Meyve yemekten, hatta kokusundan bile tiksinen Hisar, etrafındakiler tarafından “tuhaf” bulunur (Uysal, 2016: 105). Anlatıcının halasına göre de Fahim Bey tuhaf biridir. Hatta bu tuhafılığı karısı Saffet Hanım’a da geçmiştir. Saffet Hanım mangal başında mütemadiyen içtiği sigaraları, saat kurulumuna karşı olan takıntısıyla Fahim Bey’in bir kopyasıdır. Komşu Huriye Hanım’a göre ise Fahim Bey, pısrık ve beceriksiz biridir. Bir iş sahibi olamaması, sürekli haber takip edip evin her yerini gazetelerle doldurması gibi huylarıyla Saffet Hanım’ı da hasta etmiştir. Anlatıcının annesinin görüştüğü kadınlardan bir ikisi ve enişte de Fahim Bey’in genç kızlarla düşüp kalkan zampara biri olduğunu söylerler.

Briç, poker vb. oyuncularına, politikacılara ve musikişinaslara göre ise Fahim Bey, bir âlimdir. “Teşebbüsü şahsi” modasına uyarak bir şirket kurma peşine düşen Fahim Bey, sermayedarlar için ise “hayalperestin biridir” (Hisar, 2011c: 49). Reji İdaresi Tercüme Kaleminde iş yaptığı dönemlerde ise o, patronları için “hayal kuvveti”nden yoksun, her şeyi birebir çeviren bir ruhsuzdur (Hisar, 2011c: 50).

Anlatıcıya göre ise Fahim Bey bunların hiçbiri ve hepsidir. Ona göre Fahim Bey, “yaşıyor değil de hâlâ bir yaşamaya hazırlanma devresinde[dir]” (Hisar, 2011c: 74). Fahim Bey’in farklı farklı kişiler tarafından başarısız görülmesi, âlim görülmesi, pısrık veya cesaretli görülmesi de bundandır. Çünkü Fahim Bey kendini arayan ve koca bir ömür geçmesine rağmen hâlâ bulamayan biridir. Bu sebeple Fahim Bey; ideal bir memur, girişimci, eş, arkadaş, komşu olamaz. Murat Belge’nin ifadesiyle o bir Don Kişot’tur ve ülküleriyle gerçeklikler arasına sıkışmıştır (1998: 360). Eserde bu, Fahim Bey’in bir han odasında kiraladığı yazıhane günlerinde belirginleşir. Fahim Bey istediği gibi bir iş bulamayınca hayali müşteriler yaratmaya, hayali işler icat etmeye başlar. Selim İleri’nin ifadesiyle Fahim Bey bir “düşsever”dir (2015: 286). Bir anlamda o, oyunlarla yaşar ve içerisinde hayal kırıklığına yer olmayan iç dünyasına döner (Atay, 2012: 425). Anlatıcıya göre Fahim Bey, bu sayede “kâbuslu bir rüya gibi karmakarışık ve manasız bir âleme düştüğü[nü]” unutmaya çalışır (Hisar, 2011c: 92-93). Çevresi tarafından anlaşılammak da yanlış değerlendirilmek de bütün “tutunamayanlar”ın makûs talihidir. Üstelik bu yanlışlık Fahim Bey’in Arapçada olmayan ve

hiçbir anlama gelmeyen isminde de görülebilir (Hisar, 2011c: 30). Anlatıcı bu durumu şöyle ifade eder:

"Babamın daha anlattıklarına göre zavallı Fahim Bey meğer henüz doğarken de kendisine takılan isimle, bir yanlışlığın kurbanı olmuş. Zira Arapçada 'Fahim' kelimesi bulunmadığından, o zamanlar sık sık kullanılan 'Devleti fahime' tabiri gibi bu isim de yanlışmış. Ve onun gençlik zamanındaki lisan meraklıları, daha o vakitte bile müteassıp, bir taraftan bisiklete binenlere 'derrace suvaran' denilmesini münasip bulurlarmış, bir taraftan da kendisine itiraz ederler, 'İlahi Fahim Bey!' derlermiş, 'bu ismi de nerden buldun, a birader! Arabide böyle bir kelime yoktur ki! Durup dururken sen bize isminle yanlış yaptırmış oluyorsun! Oldu mu ya?..

Fahim Bey Bursa'da bulunduğu sırada bir gün kendisini Süleyman Nazif'le tanıştırmak istemişler, o, 'Ben mazurum, ismi yanlış bir adamla doğru dürüst görüşmem!' diye reddetmiş!" (Hisar, 2011c: 30).

Böylece Fahim Bey'in çevresiyle arasındaki uçurum daha adında başlar ve davranışları, karakteri ile de çoğalır. Toplum, Fahim Bey'i ne ismiyle ne de cismiyle kabul eder ve o daima 'biz'in dışında kalır.

Delilik ve Dengesizlik Sınırında Bir Enişte: Hacı Vamık Bey

Abdülhak Şinasi Hisar'ın 1944 yılında yayımlanan *Çamlıca'daki Eniştemiz* kitabında da Fahim Bey'e benzer bir "tutanamayan" tipi işlenir. Bu roman, *Fahim Bey ve Biz* romanında anlatıcının bahsettiği enişte tipi üzerine kurulur. *Fahim Bey ve Biz*'de olduğu gibi *Çamlıca'daki Eniştemiz* de romandan ziyade hatıra-deneme arası bir türe yakındır. Hisar'ın çocukluğunu geçirdiği yerleri anlatması, hatıralarını yazdığını vurgulaması, anne-babasının ayrılması gibi detaylar bu eserin hatıraya kayan taraflarını açık eder. Ancak Hisar'ın anlattığı bu tipin ne kadarının kurgu ne kadarının gerçek olduğu ise belirsizdir. Süha Oğuzertem'in ifadesiyle Abdülhak Şinasi Hisar'ın karakterleri "kurmacamsı" ve "romanımsı" karakterlerdir (2018: 242, 245).

Çamlıca'daki Eniştemiz anlatısında söz konusu olan Hacı Vamık Bey'dir. "Deli Vamık Bey", "divânenin biri", "deli eniştemiz" lakaplarıyla anılan bu kişi, anlatıcının halasının eşidir. Çamlıca'daki köşkte oturan enişte, anlatıcının çocukluk yıllarına damga vurmuş ve hiçbir zaman unutamadığı isimlerden biri olmuştur. Eniştenin en belirgin özelliği ise çocuk ruhlu olmasıdır. Bu sebeple enişte, etrafı tarafından "deli, delişmen" olarak görülür. Oysaki anlatıcıya göre deli olmak, dürüst olmak demektir. Çünkü etrafımızdaki insanların çoğu gerçek kimliklerini ortaya dökmek için maskelerin ardına saklanırlar. Hacı Vamık Bey gibi tipler ise rol yapamazlar ve kendilerini oldukları gibi ortaya döktükleri için dürüsttüler. Hatta anlatıcıya göre onlardan öğrenecek çok şey vardır:

“Onlar, insanlar hakkında daha doğru bir fikir edinmemize yararlar ve cemiyet içinde emeklerimizi senelerle boş yere kemirecek ve yolumuzu nafilere senelerle uzatacak yanlışlardan sakınmamıza hizmet ederler. Filhakika insanlar yalnız akıllarıyla yaşamadıkları gibi, “aklıselim” denilen şey de umumî değil gayet, nispidir. Fakat bütün bu hakikatlerden gaflet ederek zavallı insanların birbirlerini, herkesin herkesi ve cemiyeti olduğundan fazla makul ve mantikî bulmağa insiyakî bir meyli ve tehlikeli bir alışkanlığı vardır. Böylece, bize kalsa, yanlış olarak, kendimizin büsbütün mâkul bir âlemde yaşadığımızı sanırız. Fertler ve milletlerin bu yanlış yüzünden birçok zararlar gördükleri muhakkaktır. Hâlbuki deliler bizi bu gafletimizden kurtararak hakikati bize olduğu gibi gösterirler. İnsan bir deliyle konuşurken, daha bir çeyrek saat geçmeden, gözleri açılır ve akli başına gelir, belki uzun zamanlarda öğrenemeyeceği şeylere akıl erdirir” (Hisar 2011b, 9).

Bu anlamda anlatıcıya göre enişte; her şeyi olanca açıklığıyla görür, kendisiyle görüşenleri gafletten kurtarır ve onların da gözlerini açar. Bu eniştenin tek kusuru gönlünce yaşama hevesine kapılmış bir çocuk olmasıdır. Onun acele acele konuşmaları, sabırsız tavırları, her şeyi şakaya vuran tarafları, çocuklarla iyi anlaşması da bunun ispatıdır. Mehmet Narlı da Türk roman ve hikâyesinde delileri incelediği çalışmasında Hacı Vamık Bey’i “Çocukların Delileri/Çocukça Deliler” başlığı altında inceler. Narlı’ya göre; çocuklar deli diye bilinen kişilere saygısız davranmazlar ve onlarla kendilerinden biriymiş gibi temas kurarlar (2013: 247). Oğuz Atay da *Tehlikeli Oyunlar* romanında Hikmet Benol karakteri üzerinden deliler ve çocuklar üzerindeki ilişkiye gönderme yapar. Hikmet’e göre; insandaki zavallılığı önce çocuklar anlarlar, hatta delileri koşturanlar da önce çocuklar olurlar (2017: 35). Hacı Vamık Bey de kelimenin tam anlamıyla bir deli olmasa da çocukların ilgisini çeken tuhaf davranışlara sahiptir. O; neşeli halleri, kaptisleri, kıskançlıkları, inatçılıklarıyla çocukların bir aynasıdır. *Fahim Bey ve Biz*’deki Fahim Bey ne kadar içe kapanıksa Hacı Vamık Bey o kadar dışa dönüktür. Fahim Bey ne kadar az konuşursa Hacı Vamık Bey o kadar konuşkandır. Fahim Bey ne kadar yaşamaktan vazgeçmişse Hacı Vamık Bey o kadar dünyaya bağlıdır. Ancak birtakım farklılıklara rağmen, bu iki karakterin başarısız olmaları, çevreleriyle uyum sağlayamamaları ve daima çocuk kalmalarıdır.

Hacı Vamık Bey de Fahim Bey gibi başarısız bir tiptir. Kırk beş yaşlarında olduğu söylenen enişte, Arap vilayetlerinde çeşitli memuriyetler yapsa da bir türlü bu görevlerinde başarıya ulaşamaz. Enişte ya rüşvet aldığı gerekçesiyle ya da uslu durmadığı gerekçesiyle çok geçmeden görevlerinden azledilir. Enişteyi bu durumlardan kurtaran ise Yıldız Sarayı’nda nüfuzu olan babasıdır. Anlatıcıya göre enişte, “bütün o kelli felli haline, sakalına

rütbesine, üniformasına, nişanlarına, kılıcına rağmen, hâlâ, aşağı yukarı, babasının şımarttığı bir çocuk gibi, onun sağlığında bir mirasyedi[dir]" (Hisar, 2011b: 134). Bu sebeple enişte, babası öldükten sonra bir daha memuriyete giremez ve Çamlıca'daki köşkünde bir görev alırım umuduyla yaşar. Eniştenin en belirgin özelliği ise hatalarını hiçbir zaman kabul etmemesi ve kendisini hep haklı görmesidir. Üstelik "yarı çocuk huylu" bu enişte, kıskançtır ve kendisinden daha iyi bir makama gelenlere karşı acımasızca eleştirilerde bulunur (Hisar, 2011b: 59).

Hacı Vamık Bey iş hayatında olduğu gibi kadınlarla olan ilişkilerinde de başarısız biridir. Genç ve güzel kadımlara düşkün olan enişte, eşini sık sık aldatır. Bu aldatmalarda o kadar pervasızdır ki her seferinde eşinin kendisini affedeceğini düşünür. Ancak bir gün eşi, "Deli Vamık Bey" in taşkınlıklarına dayanamaz ve evi terk eder. Barışma planları da suya düşen enişte köşküne getirttiği kızlarla eğlence âlemlerine dalar, anlatıcının ifadesiyle "kadın delisi" olur. Ancak bir yandan da enişte namaz kılan, camiye giden, kurban kesen ve köşküne dinî bir hava vermek için onu yemyeşil bir renge boyatan Müslümandır. Anlatı boyunca da eniştenin dindar ve Şarklı tarafları öne çıkarılır. Bir Avrupalı gibi giyinmeye ve yaşamaya alışamayan enişte, âdeta zamanının dışında kalır. Fahim Bey nasıl diktirdiği ve ömür boyu giymek zorunda kaldığı kıyafetleriyle gülünç olduysa Hacı Vamık Bey de bu Şarklı görüntüsüyle etrafının dalga konusu olur. Lokantalara gitmeye de alışamayan enişte aşçılar, hizmetçiler, kalfalarla kalabalık bir nüfusa sahip olan köşkte alaturka bir hayat yaşar. Dindar yapısına ve görüntüsüne rağmen Hacı Vamık Bey, bazı hurafelere inanmaktan da kendini alamaz. Büyüye, cinlere, fala, muskaya, nazara, uğura ve uğursuzluğa inanan bu adam, olması gereken Müslüman tipinden farklıdır. Süha Oğuzertem'e göre Abdülhak Şinasi de "modern çağda yaşayan ama modern bir yazar olmayan", "son Osmanlı" sıfatını Yahya Kemal'den fazla hak eden biridir (2018: 243). Oğuzertem, bu durumun Hisar'ın geçmişten gelen bir dünya görüşünü sürdürme ısrarında ve sık sık kullandığı "hülya, hayal, hafıza, hatıra" gibi kelimelerde gözlemlenebileceğini söyler (2018: 244, 246).

Hacı Vamık Bey'in anlatıcı ve çevresi tarafından tuhaf bulunan özelliklerinden biri de her şeyde abartıya kaçmasıdır. Odalar dolusu yemekler yapması, çok konuşması, âlim görünmek için Arapça ifadeleri yerli yersiz kullanması, polisiye romanlara olan düşkünlüğü, ukalalığı onu etrafının gözünde daha da "delişmen" yapar. Anlatıcıya göre de o "bilgin değil bilgiç, ağırbaşlı değil hoppa" bir adamdır (Hisar, 2011b: 156). Bu anlamda Hacı Vamık Bey davranışları, giyinişi, yaşam tarzıyla zamanının

dışında kalmıştır ve yazarı Abdülhak Şinasi'den pek çok parça taşır. Hisar da deli enişte gibi latifeyi seven, yazdıklarında da bariz bir ironi hissedilen “delişmen” biridir. Mikrop kapma korkusu, yemeklere olan düşkünlüğü, hastalık boyutundaki temizlik takıntısıyla tıpkı Hacı Vamık Bey gibi karikatürleşmiş bir tiptir (Uysal, 2016: 105-111; Karaosmanoğlu, 2000: 246). Üstelik Hacı Vamık Bey de Abdülhak Şinasi de değişen bir dünyada değişmeden kalan; ancak o eski ışıltısını kaybeden köşkler gibidirler.

Deli mi Veli mi?: Ali Nizami Bey

Abdülhak Şinasi Hisar, 1952 yılında yayımlanan *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği* kitabında önceki iki kitabında olduğu gibi “tutunamayan” bir karakteri anlatmaya devam eder. Bu kitap da öncekiler gibi yer yer kurgu yer yer hatıra sayılabilecek özellikleriyle bir anlatı izlenimi doğurur.

Ali Nizami Bey, anlatıcının anne tarafından uzak bir akrabasının oğludur. Onu anlatılmaya değer kılan ise hayatının iki aşaması arasındaki derin uçurumlardır. Annesi ve babası ile Büyükkada'nın Nizam caddesinde yaşayan Ali Nizami Bey, kelimenin tam anlamıyla alafranga bir züppedir. Bu hâliyle o, etrafının ve anlatıcının dikkatini çeker. Ali Nizami Bey'in en büyük tutkusu kumardır ve bunun için ailesinin bütün servetini yok edebilecek kadar gamsızdır. Kendi emeğiyle para kazanmayan ve mirasyedi olan Ali Nizami Bey, etrafına karşı da oldukça bonkördür. Bu sebeple sık sık dolandırılır ve “saf” görülür. Hatta Ali Nizami Bey'in güvendiği hizmetçisi de çoğu zaman eşyaları temizlemek bahanesiyle efendisinin üstündeki paraları aşırır. Bu noktada Ali Nizami Bey ile hizmetçisi, Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası*'ndaki Bihruz Bey ile kendisini sık sık dolandıran Fransızca hocası Mösyö Piyer'i andırır (1997: 12). Ali Nizami Bey de Bihruz Bey gibi dolandırıldığını uzun zaman fark etmez, ettiğinde de hizmetçisine sert bir karşılık vermez. Neticede Ali Nizami Bey için para, aileden gelen ve hiç bitmeyecek bir kaynaktır. Bu sebeple o, Beyoğlu'nun en ünlü terzisi Mir'den giyinir; ayakkabılarını da yine Beyoğlu'nun ünlü mağazası Héral'e yaptırır. Anlatıcının ifadesiyle Ali Nizami Bey dolaplar dolusu kıyafetleriyle, ayakkabılarıyla ve çeşit çeşit bastonlarıyla müze açabilecek bir ihtişamdadır. Üstelik Ali Nizami Bey'in zevkleri sadece giyim kuşamla da sınırlı değildir. O kumara düşkün olduğu kadar avlanmaya, birbirinden pahalı tablolara, alafranga musikiye, çiçeklere ve arabalara da düşkündür. Anlatıcının babasına göre o, “şımarık bir mirasyedi”, “insolent bir züppe”dir (Hisar, 2011a: 14). Ali Nizami Bey'in alafranga merakı, bir dönem yazarı Abdülhak Şinasi'yi de etkisi altına almıştır. Dördüncü dipnotta

da bahsettiğimiz gibi Hisar, Paris'ten döndükten sonra yalı hayatını beğenmemeye başlar ve Beyoğlu, Şişli gibi çevrelerde yaşama arzusuna düşer (Karaosmanoğlu, 2000: 244). Galip Kemâlî Söylemezoğlu'nun ifadesiyle hayatının bu döneminde Hisar "tam mânâsıyla züppe bir paşazâde" tavırları sergiler (Adile Ayda'dan akt. Turinay, 1993: 104). Ancak Abdülhak Şinasi yaşlandıkça bu alafranga meraklardan kurtulur ve geçmiş zamanın peşinde bir yazar olur.

Ali Nizami Bey'in en dikkat çeken özelliği ise her şeyi yarım bırakması ve hiçbir şeyi sonuna kadar götürmemesidir. Oğuz Atay'ın *Tutunamayanlar* romanında dediği gibi Ali Nizami Bey de hep ön sözlerde kalır ve hayatının giriş bölümüne bir türlü gelemmez (2012: 393). Pek çok okula gitmesine rağmen hiçbirini bitiremez, okumayı sevmez ve hiçbir meslek edinmez. Bir anlamda o, başarısızlık örneğidir. Aynı başarısızlık kadınlarla ilişkilerinde de görülür. Evlenmesine, iki çocuğu olmasına rağmen mutlu bir aile hayatı sürdüremez ve sık sık eşini aldatır, sevgili değiştirir. Annesinin şımarttığı ve hiç büyüyemeyen bir çocuk olan Ali Nizami Bey, yetişkinlerin dünyasına adapte olamaz. Kadınlarla olan ilişkilerinde, buluşma maceralarında abartıya kaçıp dedikoduların odağı olur. Kendini övmeyi seven ve nasihatleri dinlemeyen bu koca çocuk, etrafındakileri güldüren bir yarı delidir.

Anne ve babasını kaybettikten sonra ise Ali Nizami Bey, bambaşka bir hayat yaşamaya başlar. Aileden kalan serveti kısa sürede kumarda yiyip bitiren Bey, sefaletle düşünce çareyi dine sığınmakta bulur.⁷ Aslında bunun da kaynağı, Ali Nizami Bey'in gördüğü bir rüyadır. Annesine fazlaca düşkün olan bu çocuk, bir gece rüyasında onu görür ve annesi ona bir şeyh olmasını

⁷ Hakan Sazyek, bu üç karakterin yaşadığı "tutunamama" hâlini "özel yabancılaşma" kavramı ile açıklar. Bu kavram, Sazyek'in ifadesiyle sosyoloji kitaplarında yoktur ve kendi üretimidir. Sazyek; Fahim Bey'i, Hacı Vamık Bey'i ve Ali Nizami Bey'i "yanlış adamlar" olarak tanımlar. Ona göre; Fahim Bey ile Hacı Vamık Bey yaşlandıkça toplum kurallarına uyum sağlarlar; ancak Ali Nizami Bey tam tersi bir istikamette yer alarak "özel yabancılaşma" yaşar. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Sazyek, 2008: 243). Oysaki bu üç karakter de birbirine çok benzer bir "tutunamama" hâli yaşar. Fahim Bey bunu içine kapanarak ve kendi hayali dünyasına dalarak yaparken Hacı Vamık Bey çok konuşarak, gülererek, yemek yaparak ve yiyerek, kadın delisi olarak yapar. Ali Nizami Bey ise önce kılık kıyafet, araba, resim gibi maddî zevkler peşinde koşarken bir süre sonra "şeyh" olma arzusuna kapılır. Bu sebeple üç karakterin toplumla uyuşmaması ufak tefek farklar içermekle birlikte aynı noktaya ulaşır. Onların yaşadığı hâl bir yabancılaşmadan ziyade tutunamama hâlidir. Çünkü "yabancı" konumunda olan bir birey, var oluşsal krizler yaşadığı için hayata tutunma gayesi gütmeyen ve davranışlarında bir eylemsizlik hâli dikkat çeker. Abdülhak Şinasi'nin karakterleri ise her ne kadar zamanlarının dışında kalsalar da son anlarına kadar kendi bildikleri gibi yaşamaya devam ederler ve hayata tutunma çabası gösterirler.

söyler. Annesi yaşarken de öldükten sonra da onun etkisinden çıkamayan Ali Nizami Bey, başındaki Bektaşî tacı ve sırtındaki siyah cüppesiyle bir şeyh olur. Bir zamanlar bakmaya bile korktuğu Karacaahmet Mezarlığı, artık yıkık dökük evinin/dergâhının manzarası olur. Anlatıcı, Ali Nizami Bey'deki bu değişimi büyük bir şaşkınlıkla karşılar:

“Ali Nizami Bey, o alafranga, o züppe, o gösteriş meraklısı, o kibirli, o müsrif, o hoppa, o ‘insolent’ Ali Nizami Bey, karşımda şimdi bu kılıktaydı! Çocuk gözlerime o zamana kadar hiç kimse ne giyim, ne harici şekil, ne de bunların delâlet ettiği tabiat ve mâna itibarıyla bu kadar katî bir fark ve böyle tam bir değişme göstermiş değildi. Gerçi bu yaşadığımız zamanlar, bizim, bir tahtıravallı oynar gibi, bir hayli ilerlemiş bir alafrangalıktan bir hayli geri kalmış bir şarklılığa, lezzetle, bir gidip, bir geldiğimiz zamanlardı. Fakat, aynı bir adamın bu kadar az bir vakit içinde, o kadar gösterişli bir alafrangalıktan bu kadar koyu bir şarklılığa geçişine cidden hayretler içinde kalıyordum” (Hisar, 2011a: 45).

Ali Nizami Bey'in hareketlerinde, giyiminde ve ilişkilerinde olan tutarsızlık hayatının bu ikinci devresinde de kendini gösterir. Dünya nimetlerinden soyutlansa da Ali Nizami Bey ara sıra ziyaret ettiği akrabalarının, tanıdıklarının evlerinden biraz da olsa para edecek eşyalar aşırıya başlar. Üstelik sadece maddi olarak değil, ünlü şairlerden aşırıldığı şiirleri de kendi yazmış gibi gösterir. Artık o, insanların hem acıyarak hem kızgınlıkla baktığı bir meczuptur. Tek müridi ise bir zamanlar lalası olan Hüseyin Ağa'dır. Anlatıcıya göre bu iki adam, Don Kişot ile Sanço Panza'yı andırır (Hisar, 2011a: 60). Alafranga bir yaşamdan koyu bir şarklılığa geçen Ali Nizami Bey, Hüseyin Ağa için eskiden bir “deli” iken şimdi bir “veli” olur. Lastikli mestleri, cüppesi ve tacıyla “bütün tabiat ve maneviyatında, birbirine karışık olarak, bir hayli sathîlik, biraz da acayıplık bulunan bir adamdı[r]” (Hisar, 2011a: 54). Bir süre sonra da bu acayıp şeyh, akıl sağlığını tamamen kaybeder ve bir tımarhaneye yatırılır; çok geçmeden de ölür. Abdülhak Şinasi Hisar'ın da annesine düşkünlüğü, çocuk ruhu ve etrafı tarafından “acayıp” bulunması yarı gerçek yarı kurgu Ali Nizami Bey karakterini besler. Bu sebeple Fahim Bey de Hacı Vamık Bey de Ali Nizami Bey de Abdülhak Şinasi'nin yansımalarıdır ve bu isimler geçmiş bir zamanın hiç geçmeyecek/eskimeyecek ve geleceğe miras kalacak tipleridir.

Sonuç

Abdülhak Şinasi Hisar; 3 roman, 3 hatıra 1 fıkra kitabı, 1 antoloji, 3 biyografi kitabı ve yüzlerce gazete, dergi yazısıyla üretken bir yazardır. Boğaziçi'nde, Rumeli Hisarı'nda, Çamlıca'da çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçiren Hisar, eserlerinde üst sınıf bir çevrenin yaşam tarzını aktırır. Onun eserleri devasa bir hatıra kitabının bölümleri gibidir. Üstelik bu hatıra kitabına en uygun isim de Boğaziçi Medeniyeti'dir. Abdülhak Şinasi'nin en

dikkat çeken eserleri ise edebiyat tarihlerinde roman olarak değerlendirilen *Fahim Bey ve Biz* (1941), *Çamlıca'daki Eniştemiz* (1944) ve *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği* (1952)'dir. Hatıra ve roman arasında gidip gelen bu üç kitap, "anlatı" şemsiyesi altında toplanabilir. Abdülhak Şinasi Hisar da çeşitli yazılarında ve kendisiyle yapılan söyleşilerde bu eserlerin bir roman olmadığını kabul eder ve onlara bazen hatıra bazen de hikâye der. Hisar'ın anlatmayı sevmesi, dil ve üsluba önem verip eserlerinde şiiriyet yaratması onu geleneksel anlatılara yaklaştırır. Ancak bu üç eserinde Fahim Bey, Hacı Vamık Bey ve Ali Nizami Bey üzerinden geçmiş zamanda yaşamış ve toplumla uyuşmamış bir birey tipini kurgulamaya çalışır. Bu özellikleriyle o, yer yer geleneksel anlatılardan uzaklaşıp Süha Oğuzertem'in ifadesiyle "kurmacamsı" karakterler yaratır. Bu üç karakter, birbirlerinden farklı özelliklere sahip olmakla beraber bazı noktalarda benzerlikler gösterirler. Bu da, adını andığımız üç karakterin Oğuz Atay'ın edebiyatımıza kazandırdığı şekliyle "tutunamayan" tipler olmalarıdır. *Fahim Bey ve Biz*'de Fahim Bey; risk almaktan korkan yapısı, kılık kıyafet ve tavır olarak zamanının dışında kalması, hayalperestliği ve tuhafliklarıyla bir tutunamayandır ve kitabın adında da görüldüğü gibi "biz" in yani toplumun dışında kalır. Fahim Bey, herkesin birbirinden farklı sıfatlar taktığı anlaşılammış, yalnız ve hüzünlü biridir. O da çareyi iç dünyasına sığınmakta ve orada kendisine ait bir dünya yaratmakta bulur. *Çamlıca'daki Eniştemiz*'deki Hacı Vamık Bey ise Fahim Bey'e göre dışa dönük biridir. Ancak o da Fahim Bey gibi yalnız, başarısız ve anlaşılammış biridir. Bu anlaşılammama ve çevreye uyum sağlayamama durumu, Hacı Vamık Bey'i fazlasıyla konuşkan, eşyalara ve yemeklere düşkün yapar. Çoğu zaman da Hacı Vamık Bey birbirinin aksi istikametlerde zevklere kapılır. Evliliğinde, işinde ve insanlarla ilişkilerinde başarılı olamayan bu tip, ironik üslubu ve çocuksu yapısıyla bir tutunamayandır. *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği*'ndeki Ali Nizami Bey de hayatının birinci döneminde Hacı Vamık Bey gibi gönlünce yaşama arzusuna kapılır. Aileden kalan mirası bitiren Ali Nizami Bey, annesinin şımarttığı bir çocuktur ve bir türlü büyüyemez. Hayatının ikinci döneminde ise Ali Nizami Bey, iç âlemine dönen bir Bektaşî şeyhidir. Ancak iki dönemi de Ali Nizami Bey'i çevresiyle uyuşturamaz ve o hep Fahim Bey gibi "biz" in dışında kalır. Bu üç karaktere genel olarak bakıldığında ise yazarları Abdülhak Şinasi Hisar'dan birçok özelliği barındırdıkları görülür. Hisar da onlar gibi zamanının dışında kalmış, çevresi tarafından yeterince anlaşılammış, temizlik hassasiyeti, mikrop takıntısı ve fazla kibarlığıyla tuhaf bulunmuştur. Üstelik o, annesine olan düşkünlüğü, cesaretsizliği ve saf yapısıyla daima çocuk kalmıştır. Buna göre;

Fahim Bey de Hacı Vamık Bey de Ali Nizami Bey de Abdülhak Şinasi de vakit geçirme oyunu oynayan, hayata tutunmak için çırpınan büyümemiş yalnız çocuklardır.

KAYNAKÇA

- ATAY, Oğuz (2012), *Tutunamayanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ATAY, Oğuz (2017), *Tehlikeli Oyunlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ATAY, Oğuz (2018), *Korkuyu Beklerken*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BELGE, Murat (1998), *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- GONÇAROV, Ivan (2012), *Oblomov*, Çev. Sabahattin EYÜBOĞLU ve Erol GÜNEY, İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (2009), *Kitaplar ve Muharrirler III-Romana Dair Bazı Hakikatler (1943-1963)*, YKY Yayınları, İstanbul.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (2011a), *Ali Nizami Bey'in Alafrangalığı ve Şeyhliği*, YKY Yayınları, İstanbul.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (2011b), *Çamlıca'daki Eniştemiz*, YKY Yayınları, İstanbul.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (2011c), *Fahim Bey ve Biz*, YKY Yayınları, İstanbul.
- HİSAR, Abdülhak Şinasi (2012), *Boğaziçi Mehtapları*, YKY Yayınları, İstanbul.
- İLERİ, Selim (2015), *Edebiyatımızda Sevdiğim Romanlar Kılavuzu*, Everest Yayınları, İstanbul.
- KARAOSMANOĞLU, Yakup Kadri (2000), *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- NARLI, Mehmet (2013), *Edebiyat ve Delilik-Türk Roman ve Öyküsünde Deliler ve Delilik*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- OĞUZERTEM, Süha (2018), *Eleştirirken-Modern Türkçe Edebiyat Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- PAMUK, Orhan (2004), *İstanbul-Hatıralar ve Şehir*, YKY Yayınları, İstanbul.
- RAMİÇ, Alena (2002), *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Söyleminde Gelenek*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi, Ankara.
- Recaizâde Mahmud Ekrem (1997), *Araba Sevdası*, Haz. Hüseyin ALACATLI, Akçağ Yayınları, Ankara.
- SAZYEK, Hakan (2008), *Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- ŞENGÜL, Abdullah (2018), "Selim Nüzhet Gerçek", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, (2022, 04 Haziran), Erişim Adresi: <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gercek-selim-nuzhet>
- TURİNAY, Necmettin (1993), *Abdülhak Şinasi Hisar*, MEB Yayınları, İstanbul.

ABDÜLHAK ŞİNASI HİSAR'IN "ANLATILARI" NDA
GEÇMİŞ ZAMAN "TUTUNAMAYANLAR" I

UYSAL, Sermet Sami (2016), *Bir Abdülhak Şinasi Hisar Vardı*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

ZARİÇ, Mahfuz (2019), *Abdülhak Şinasi Hisar*, Akademik Kitaplar, İstanbul.